

FILOZOFICKÉ OTÁZKY LOGIKY (II)

Ján SZOMOLÁNYI

I.3. Sémantická teória pravdy

Tarského sémantická teória pravdy je v súčasnej filozofii veľmi vplyvná a často diskutovaná, v neposlednom rade pre jej použitie v pravdivostnom prístupe k teórii významu, hlavne u Donalda Davidsona.

Tarského cieľom bolo podať uspokojivú definíciu pravdy, ktorá by bola ako materiálne adekvátne, tak aj formálne korektná a ktorá by zodpovedala intuíciám vyjadreným v tom, čo sám nazval „klasickou aristotelovskou koncepciou pravdy“, konkrétne: „povedať o tom, čo je, že nie je, alebo o tom, čo nie je, že je, je nepravdivé, zatiaľ čo povedať o tom, čo je, že je, alebo o tom čo nie je, že nie je, je pravdivé“. Modernou terminológiou to možno vyjadriť takto: „Pravdivosť vety spočíva v jej zhode (alebo v korešpondencii) s realitou“. Tarski však považuje obidve formulácie za príliš nepresné, a teda vedúce k nedorozumeniam. Vzhľadom na to bolo jeho cieľom precíznejšie vyjadriť tieto intuície.

Ako sme uviedli, Tarski si určil pre svoju definíciu pravdy požiadavky jej materiálnej adekvátnosti a formálnej korektnosti. Prvá podmienka limituje možný obsah, druhá kladie ohraničenia na možnú formu akejkoľvek akceptovateľnej definície.

Tarski, vychádzajúc z Aristotelovej dikcie, navrhuje za podmienku *materiálnej adekvátnosti* považovať požiadavku, aby každá akceptovateľná definícia pravdy mala ako svoje dôsledky všetky exemplifikácie nasledovnej schémy:

(T) S je pravdivá vtedy a len vtedy, keď p.

kde „p“ môže byť nahradené ľubovoľnou vetou jazyka, pre ktorý je pravda definovaná a „S“ menom vety nahrádzajúcej „p“. Príkladom takejto exemplifikácie môže byť veta „Sneh je biely“ je pravdivá vti sneh je biely.“, kde „vt“ je skratka pre výraz „vtedy a len vtedy, keď“.

Tarski zdôrazňuje, že T-schéma nie je definíciou pravdy, hoci napriek svojmu naliehaniu zostal v tomto bode mnohými nepochopený. T-schéma je podmienkou materiálnej adekvátnosti, teda všetky jej exemplifikácie musia vyplývať z akejkoľvek definície pravdy, ktorá má byť považovaná za materiálne adekvátnu. T-schéma, pokiaľ je akceptovaná, ustanovuje extenziu termínu „pravda“. Predpokladajme, že máme dve rôzne definície pravdy D1 a D2, pričom obe sú materiálne adekvátne. Potom by mali z D1 vyplývať všetky exemplifikácie v tvare

S je pravdivé₁ vtt p

a z D2 všetky exemplifikácie v tvare

S je pravdivé₂ vtt p .

Takže D1 a D2 sú koextenzívne. Inými slovami, podmienka materiálnej adekvátosti vylučuje isté definície pravdy, a to také, z ktorých nevyplývajú exemplifikácie T-schémy. Dá sa ukázať, že Tarského podmienka materiálnej adekvátosti vylučuje isté verzie koherenčnej teórie, na druhej strane nevylučuje napríklad pragmatickú teóriu pravdy. Podľa S. Haack ([9], 102) počiatočná určitosť a zrejmosť T-schémy je trochu narušená tým, že táto pripúšťa nielen seriózne, ale aj veľmi bizarné teórie pravdy a na druhej strane vylučuje z hry mnohé seriózne teórie. Na druhej strane D. Davidson v [2] T-konvencie obhajuje.

Formálne požiadavky, ktoré postuluje Tarski, predpokladajú takú jazykovú štruktúru, v ktorej je daná definícia pravdy, pojmy, ktoré by mali byť použité v definícii, a formálne pravidlá, ktoré musí definícia spĺňať. Antinómie typu Luhára dokazujú, že keď sa sémantické pojmy používajú neopatrne, môžu viesť k paradoxom.

Podľa Tarskeho analýzy vznikajú antinómie typu Luhára za nasledovných predpokladov:

(1) Jazyk obsahuje okrem svojich výrazov referencie na svoje výrazy a také sémantické predikáty ako „pravdivý“ a „nepravdivý“. Takéto jazyky nazýva Tarski „sémanticky uzavretými“.

(2) Platia obvyklé logické zákony.

Nechce odvrhnúť predpoklad (2), preto usudzuje, že *formálne korektná* definícia pravdy by mala byť vyjadrená v jazyku, ktorý nie je sémanticky uzavretý. Konkrétne to znamená, že definícia pravdivosti v *objektovom* jazyku L , pre ktorý je pojem pravdy definovaný, bude zadaná v metajazyku M . Ako hovorí Tarski, definícia pravdy má byť relativizovaná na konkrétny jazyk, pretože jedna a tá istá veta môže byť pravdivá v jednom a nepravdivá alebo bez zmyslu v inom jazyku. Nebezpečie sémantických paradoxov možno odstrániť uchýlením sa k metajazyku. Vety typu Luhára nadobúdajú potom neškodný tvar: „Táto veta je nepravdivá v L “ čo je samozrejme M -veta, a teda veta neparadoxná. Objektovo-metajazykové rozlíšenie je samozrejme relatívne a úplná hierarchia jazykov by mala definovať pravdu na každom stupni. Keďže všetky ekvivalencie, ktoré majú formu T-schémy, musia byť podľa podmienky materiálnej adekvátosti implikované definíciou pravdy, M musí obsahovať ako svoju časť jazyk L alebo preklad všetkých viet jazyka L plus prostriedky referujúce o výrazoch jazyka L . Napríklad pri T-inštanciách je na ľavej strane výraz denotujúci vetu z L a na pravej strane veta z L či prepis tejto vety.

Požaduje sa tiež, aby štruktúry jazykov L a M boli formálne špecifikované. Pri definícii výrazu „pravdivá v L “ je dôležité zdôrazniť formuly z L , pretože tieto sú tými položkami na ktoré je „pravdivá v L “ aplikované. To je jedna z príčin Tarskeho skepticizmu týkajúceho sa možnosti definovať pojem pravdivosti pre ľubovoľný

prírodný jazyk. Vety prirodzeného jazyka nie sú podľa neho formálne špecifikovateľné. D. Davidson bol v tomto ohľade optimistickjší.

Tarski teda požaduje, aby obvyklé formálne pravidlá definície boli vyjadrené v metajazyku. Tieto pravidlá obsahujú nasledovné podmienky:

(a) Žiadna voľná premenná, ktorá sa nenachádza v definiende, sa nemôže nachádzať v definiense.

(b) Žiadne dva výskyty nejakej premennej sa nemôžu nachádzať v definiende.

Podmienka (a) vylučuje definície, napr. „ $Px =_{\text{def}} x+y=0$ “, ktoré by viedli k protirečeniu, podmienka (b) zas definície, napr. „ $Pyy =_{\text{def}} Qy$ “, v ktorých je definiendum neeliminovateľné.

Každá akceptovateľná definícia pravdy musí teda podľa Tarskeho spĺňať podmienky materiálnej adekvátnosti, ako aj formálnej korektnosti. Sám potom podal definíciu, pri ktorej ukázal, že je v rámci uvedených podmienok akceptovateľná.

Tarského definícia pravdy

Mohlo by sa zdať, že hoci schéma T nie je definíciou pravdy, poskytuje explicitný spôsob zadania takejto definície. Tarski sám poznamenáva, že každá exemplifikácia T-schémy môže byť považovaná za čiastočnú definíciu pravdy, lebo určuje podmienky pravdivosti istej špecifickej vety. Konjunkcia všetkých exemplifikácií T-schémy pre všetky vety z L bude tvoriť úplnú definíciu. Takúto konjunktívnu definíciu však vo všeobecnosti nemožno formulovať, keďže počet viet v jazyku môže byť nekonečný. Rovnako nemôže byť T-schéma ustanovená za definíciu pravdy pomocou univerzálnej kvantifikácie. Takáto definícia by mala tvar

(D) $(\forall p)(\text{„}p\text{“ je pravdivé} \leftrightarrow p)$,

ktorý by zdanlivo tvoril úplnú definíciu a okrem toho by garantoval materiálnu adekvátnosť, lebo všetky exemplifikácie T sú vlastne exemplifikáciami tvrdenia (D). Tarski odmieta tento návrh, lebo sa domnieva, že výsledok kvantifikácie výrazu uvedeného v úvodzovkách nedáva zmysel. Výrazy získané pomocou úvodzoviek sú totiž nedeliteľné, podobne ako vlastné mená, takže výraz „Sneh je biely“ nie je časťou výrazu „Sneh je biely“, kým (podľa Quina) výraz „rat“ je časťou výrazu „Sokrates“. Pokiaľ by sme mohli považovať úvodzovkovanie za funkciu, potom by výraz (D) bol rovnako dobre formulovaný ako napríklad výraz: $(\forall x)(x^2 = x \cdot x)$. Tarski je však presvedčený, že jestvujú neprekonateľné námietky, preto úvodzovkovanie nemožno považovať za funkciu. Vzhľadom na to, (D) nie je o nič lepšia formulácia ako výraz $(\forall x)(\text{Texas je rozľahlý})$.

Preto nemôže byť podľa Tarského T-schéma sformulovaná tak, aby tvorila definíciu pravdy. Tarski konštruuje vlastnú definíciu pravdy, pričom si kladie obmedzenie, podľa ktorého žiadny sémantický pojem nemožno považovať za primitívny. To znamená, že každý sémantický pojem vyskytujúci sa v definícii pojmu „pravda“ musí

byť sám najprv definovaný. Tarski použil vo svojej definícii sémantický pojem „splňať“, musí teda začať jeho definíciou.

Demonštrujme teraz Tarského postup pre jazyk L , ktorý bude istým fragmentom obvyklého jazyka pre predikátovú logiku.

Symbole jazyka L :

- (i) individuové premenné: $x_1, x_2, x_3, \dots$
- (ii) predikátové premenné: $P_1, P_2, P_3, \dots, P_k$
- (iii) kvantifikátory: $\forall, \exists$
- (iv) logické spojky: $\&, \sim$
- (v) zátvorky: $(,)$

Dobre utvorené výrazy – formuly uvažovaného jazyka L (L -formuly) sú definované nasledujúcou rekurzívnou definíciou:

- (1) Každá atomárna formula je L -formulou. Pod atomárnou formulou rozumieme ľubovoľný výraz uvažovaného jazyka v tvare $P\alpha_1, \dots, \alpha_m$, kde P je nejaká m-árna predikátová premenná a $\alpha_1, \dots, \alpha_m$ sú individuové premenné.
- (2) Ak X a Y sú L -formuly, potom aj výrazy $(X \& Y)$ a $\sim X$ sú L -formuly.
- (3) Ak X je L -formula, potom aj výraz $(\exists x)X$ je L -formula.

- Def.: (a) $(X \vee Y) = \sim(\sim X \& \sim Y)$
 (b) $(X \supset Y) = \sim(X \& \sim Y)$
 (c) $(X = Y) = (X \supset Y) \& (Y \supset X)$
 (d) $(\forall x)X = \sim(\exists x)\sim X$

Základným sémantickým pojmom Tarského koncepcie je *splňanie*. Jeho definícia je vyjadrená pomocou termínu *postupnosť objektov*. Pojem „postupnosť $a = \{a_1, a_2, a_3, \dots\}$ “ splňa formulu X je definovaný nasledovne:

- (1) Postupnosť a splňa atomárnu formulu „ $P_1 \alpha_1, \dots, \alpha_k$ “ vtedy a len vtedy, keď k -tíca prvkov z postupnosti a zodpovedajúcich premenným $\alpha_1, \dots, \alpha_k$ je v relácii P_1 . Špeciálne: postupnosť a splňa formulu „ $P_1 x_j$ “ vtedy a len vtedy, keď a_j je (má vlastnosť) P_1 , a postupnosť a splňa formulu „ $P_m x_j$ “ vtedy a len vtedy, keď a_j je s a_j v relácii P_m .
- (2) Postupnosť a splňa formulu „ $\sim X$ “ vtedy a len vtedy, keď nespĺňa formulu „ X “.
- (3) Postupnosť a splňa formulu „ $(\exists v_j)X$ “ vtedy a len vtedy, keď existuje taká postupnosť $b = \{b_1, b_2, b_3, \dots\}$, kde $b_j = a_j$, pre všetky $j \neq i$, že b splňa formulu „ X “.

Ľubovoľná formula X z uvažovaného jazyka L je *pravdivá* v L , ak je splnená každou postupnosťou. Dá sa dokázať, že uzavreté formuly (vety) jazyka L , t. j. také L -formuly, ktoré neobsahujú žiadny voľný výskyt nejakej premennej, sú buď splnené všetkými postupnosťami, alebo nie sú splnené žiadnou postupnosťou.

Diskusia k Tarského teórii

Sám Tarski vyjadril nádej, že jeho definícia vystihuje aristotelovskú koncepciu pravdy, ale istá pochybnosť o tom, či je tento pojem korektný, ho viedla napríklad k ponúknutiu termínu „*true*“ namiesto „*true*“, čím posunul rozhodnutie mimo seba a predmetu úvahy. Rovnako bol umiernený pri epistemologických nárokoch na svoju teóriu. Podľa neho sémantickú koncepciu pravdy možno akceptovať bez toho, že by musela byť viazaná na nejaký konkrétny epistemologický postoj. Môžeme zostať naivnými realistami či idealistami, empirikmi či metafyzikmi. Sémantická koncepcia je úplne neutrálna vzhľadom na všetky tieto východiská.

Ako zdôrazňuje H. Field v [7], Tarski naliehavo trval na tom, že pojem pravdy má byť definovaný bez použitia základných sémantických pojmov. Toto svoje naliehanie zdôvodňoval väčšou jasnosťou syntaktických pojmov. Field sa tiež domnieva, že Tarského zámerom bolo uviesť sémantiku do súladu s požiadavkami fyzikalizmu, teda s tým, že neexistuje nič okrem fyzikálnych telies, ich vlastností a vzťahov medzi nimi a že to možno dosiahnuť definovaním takých nefyzikálnych pojmov, akými sú „pravda“ a „splňanie“. Tarski bráni svoju koncepciu pravdy proti kritike, že sémantika obsahuje metafyzické prvky, zdôraznením toho, že jeho definícia používa ako primitívne prvky iba logické termíny, výrazy objektového jazyka a mená takýchto výrazov.

Field sa domnieva, že Tarski v skutočnosti pri redukcii sémantiky na jazyk fyzikalisticky akceptovateľných prvotných pojmov neuspel. Tarski definuje splňanie pre súbor otvorených množín rekurzívne, v termínoch splňania pre atomárne otvorené vety. Field sa domnieva, že úspešná redukcia vyžaduje viac než extenzionálnu ekvivalenciu definiensu a definiendu, ktorú Tarského definícia zaručuje, a preto sa domnieva, že Tarski neobhájil fyzikalizmus tak, ako dúfal. Vzhľadom na to, že fyzikalisti majú silnú tendenciu k extenzionalizmu, je na mieste predpoklad, že Tarski mal na mysli extenzionálnu ekvivalenciu. Otázkou zostáva, či je extenzionálna ekvivalencia postačujúcim prostriedkom na redukciu, alebo či je namieste, ako to navrhuje Field, ostrejšia požiadavka.

Veľmi pozitívne prijal sémantickú teóriu pravdy K. Popper. Považuje ju za rehabilitáciu korešpondenčnej teórie absolútnej či objektívnej pravdy, a to tým, že prináša presný význam pojmu „korešpondencia“. Popper mal zrejme na mysli Tarského naliehanie na potrebnosť metajazyka, v ktorom možno referovať o výrazoch predmetného jazyka, ako aj vyjadriť to, o čom objektový jazyk vypovedá. Je to tak, ak považujeme ľavú stranu každej exemplifikácie T-schémy, napr. „Sneh je biely“ je pravdivé vtt je sneh biely.“, za referujúcu o jazyku a pravú stranu za referujúcu o faktoch.

Považovať však Tarského teóriu za korešpondenčnú iba na základe podmienky materiálnej adekvátnosti sa zdá ako dosť neadekvátne. Jej úlohou je vylúčiť isté definície, ale určite nie vybrať korešpondenčnú teóriu ako jedine správnu. Táto podmienka pripúšťa pravdepodobne aj redundantnú definíciu (Mackie) ($\forall p$)(výrok, že p , je pravdivý vtt p). To je práve dôvod, prečo Tarski zdôrazňoval epistemologickú neutralitu T-schémy.

Je pravda, že isté črty Tarského definície pravdy pripomínajú korešpondenčnú teóriu. Pojem splňania v istom zmysle zodpovedá Wittgensteinovmu názoru, že pravda spočíva v korešpondencii medzi usporiadaním mien v propozícii a usporiadaním objektov vo svete. Na druhej strane Tarského definícia sa neodvoláva na nejaké špecifické postupnosti objektov, pretože pravdivé vety sú splnené všetkými postupnosťami a nepravdivé nie sú splnené žiadnou postupnosťou. Je charakteristické, že táto definícia zahŕňa ako logickú, tak aj faktúálnu pravdu. Aj keď u logickej pravdy je určite menej hodnoverné predpokladať, že pozostáva z korešpondencie s faktami ako v prípade pravdy faktúalnej. Tu sa natiskajú dve historické poznámky. Po prvé, podľa Wittgensteina kvantifikované formuly možno chápať ako konjunkcie (disjunkcie) atomických propozícií. Ak je to tak, potom Tarského okľuka kvôli splňaniu nebude nevyhnutná. Po druhé, Russell pripúšťal „logické fakty“.

Tarského využitie štruktúry vety v rekurzívnej definícii splňania je zjavnou analógiou s Russellovými a Wittgensteinovými poznámkami k termínu „korešponduje“. Je tu však disanalógia s Austinovým prístupom. Austin tvrdí, že prvotnými nositeľmi pravdy sú výroky, a nie vety. To má najmenej dva relevantné dôsledky. Tarski ignoruje problémy spojené s vetami obsahujúcimi indexové výrazy, akými sú „ja“ a „teraz“, na ktoré sa Austin sústreďuje. A zatiaľ čo Tarského definícia splňania je postavená na syntaktickej štruktúre otvorených viet, Austinovo chápanie korešpondencie zdôrazňuje ich čisto konvencionálny, ľubovoľný charakter.

Tarski teda nepokladal svoju teóriu za korešpondenčnú a jeho podmienka materiálnej adekvátnosti je neutrálna k otázke výberu medzi korešpondenčnou teóriou a inými teóriami pravdy. Napriek tomu definícia splňania obsahuje istú analógiu s korešpondenčnou teóriou. Časť vzťahujúca sa na atomárne otvorené vety s Austinovou verziou a časť vzťahujúca sa na molekulárne otvorené vety s Russellovou a Wittgensteinovou verziou.

Bez ohľadu na to, či možno Tarského teóriu pravdy považovať za verziu korešpondenčnej teórie alebo nie, je namieste otázka, či má sémantická definícia pravdy tie atribúty, ktoré považoval Popper za hlavné prednosti korešpondenčnej teórie, t. j. či je „absolútna“ a „objektívna“.

Tarski trval na tom, že pravdivosť možno definovať iba relatívne vzhľadom na nejaký jazyk, preto zavádza pojem „pravdivé v *O*“, a nie pojem „pravdivé“. Bolo to tak po prvé preto, že definícia musí byť aplikovaná na vety, ktoré na rozdiel od takých mimolingvistických entít, akými sú propozície, majú svoju syntaktickú štruktúru a jedna a tá istá veta môže byť pravdivá v jednom a nepravdivá v inom jazyku. Po druhé, iba hierarchia objektového jazyka, metajazyka a metametajazyka môže zabrániť výskytu sémantických paradoxov. V tomto zmysle nie je uvažovaná definícia pravdy absolútna, ale iba relatívna. Tento posun významu pojmu „absolútny“ však Poppera neznepokojuje, rovnako ako skutočnosť, že Tarského originálna definícia je absolútna, a nie teoreticko-modelová. Zdá sa, že Popper stavia pojmy „absolútny“ a „objektívny“ do kontrastu s pojmom „subjektívny“, t. j. „relatívne k nášmu poznaniu či k našim domnienkam“. V tomto ohľade Popper verí, že korešpondenčná teória je nadriadená koherenčnej teórii, ktorá zamieňa konzistentnosť s pravdou, teórii

evidencie, ktorá zamieňa „vedieť, že je pravdivé“ za „pravdivé“, a pragmatickej či instrumentalistickej teórii, ktorá zamieňa užitočnosť za pravdu. Podľa Poppera sú konkurenčné teórie založené na „všeobecne rozšírenej, ale zavádzajúcej dogme, podľa ktorej má uspokojujúca teória poskytovať kritériá presvedčenia o pravdivosti“. Tarski odmietol aspirácie dodať kritériá pravdivosti a jeho definícia neobsahuje žiadne odkazy na test pravdivosti; je teda podľa Poppera objektívnou teóriou.

Popper sa sám označuje za „falibilistického absolutistu“. Za falibistickeho preto, lebo popiera existenciu nejakej zaručenej metódy poznania, a za absolutistu preto, lebo trvá na existencii objektívnej pravdy, na ktorú aspirujú vedecké výskumy. Tarského teória je príspevkom k získaniu objektívneho opisu tohto „regulatívneho ideálu“ vedy. To ale predpokladá, že Tarského teória je aplikovateľná na jazyky, v ktorých sú vedecké teórie formulované. Podľa Poppera je úlohou vedy navrhovať a testovať domnienky. Vedci sa nemôžu spoliehať na pravdivosť svojich súčasných presvedčení. Tieto budú pravdivé až vtedy, keď vedci dospejú k pravde. Ak je však pravda takýmto regulatívnym ideálom, malo by byť možné rozhodnúť, či sa veda dostala bližšie k pravde v situácii, keď jedna jej teória bola nahradená inou. Popperovo riešenie spočíva v rozšírení Tarského myšlienok do teórie „verisimilitude“ či „pravde-blížkosti“ („truth-likeness“).

Popperov prístup k „verisimilitude“ je nasledovný: Predpokladajúc, že pravdivé obsahy a nepravdivé obsahy dvoch teórií T_1 a T_2 sú porovnateľné, môžeme povedať, že teória T_2 je bližšie k pravde ako teória T_1 , vtedy a len vtedy, keď

a) pravdivý obsah T_2 (nie však nepravdivý) presahuje pravdivý obsah T_1 alebo

b) nepravdivý obsah T_1 (nie však jej pravdivý obsah) presahuje nepravdivý obsah teórie T_2 .

Prítom pravdivý (nepravdivý) obsah teórie je trieda všetkých jej pravdivých (nepravdivých) a iba pravdivých (nepravdivých) dôsledkov. Množina viet je pravdivou či nepravdivou časťou inej teórie, ak jej pravdivá, resp. nepravdivá časť túto množinovo obsahuje. Popper navrhuje aj miery pre takto chápané časti teórie, a to v termínoch logickej pravdepodobnosti, takže každé dve časti sú porovnateľné.

Definícia pravde-blížkosti nemôže samozrejme ukázať, že veda postupuje k pravde, ale Popper dúfa, že podporí jeho falzifikacionistickú metodológiu, ktorá odporúča výber falzifikovateľnejšieho dohadu [11], t. j. dohadu s väčším obsahom, keďže teória s väčším obsahom bude pravde-podobnejšia, ibaže bude mať väčší nepravdivý obsah rovnako ako obsah pravdivý.

Bolo dokázané, že teória T_2 má väčšiu pravde-blížkosť ako teória T_1 vzhľadom na hore uvedené podmienky a) a b) iba vtedy, ak je T_2 pravdivá teória, z ktorej pravdivý obsah teórie T_1 vyplýva. To znamená, že Popperova definícia sa neaplikuje na teórie, ktoré sú obe nepravdivé, čo vzbudzuje, prirodzene, námietky proti takémuto chápaniu.

Špecifický prístup k Tarského definícii pravdy má Donald Davidson v [4]. Pri hľadaní adekvátnej teórie významu prišiel k presvedčeniu, že význam vety môže byť daný špecifikáciou jej pravdivostných podmienok. Aj keď tento prístup nebol v teórii významu neznámy, v Davidsonovej verzii je obohatený o nový prvok, a to o Tarského obmedzenia kladené na pravdivostné podmienky. Tým sa líši napríklad od Dummetta,

ktorý sa prihovára za teóriu významu definovanú nie v termínoch pravdivostných podmienok, ale v termínoch podmienok tvrdenia (assertibility-conditions).

Podľa Davidsona každá adekvátna teória významu musí byť schopná vysvetliť, akým spôsobom závisí význam viet od významu slov. Teória významu má byť konzistentná so „sémantickou produktivitou“, t. j. so schopnosťou používateľa jazyka tvoriť vety, ktoré nikdy nepočul, a rozumieť im. To podľa neho znamená, že takáto teória musí obsahovať všetky vety majúce formu „*S* znamená *m*“, kde „*S*“ je štruktúru odhaľujúca deskripcia nejakej vety jazyka, pre ktorú je táto teória daná, a „*m*“ je termín denotujúci význam tejto vety. Podľa Davidsona odvolávať sa tu na istý implicitne prítomný význam neprináša žiadny úžitok. Po preformulovaní požiadavky dostávame potom „*S* znamená, že *p*“, kde „*p*“ je veta, ktorá má ten istý význam ako veta „*S*“. Zostáva vyriešiť problém výrazu „znamená, že“, ktorý Davidson preformuloval na frázu „je *T* vtedy a len vtedy, keď“, kde „*T*“ je ľubovoľný predikát, ktorý pri daných podmienkach pre „*S*“ a „*p*“ spĺňa vetu „*S* je *T* vtedy a len vtedy, keď *p*“. Každý predikát *T* spĺňajúci túto podmienku bude však podľa Tarského predpokladu materiálne adekvátny pravdivostný predikát.

Príťažlivosť teórie významu postavenej na pravdivostných podmienkach podporuje Quinova klasifikácia sémantických pojmov, ktorá ich zaraďuje do dvoch skupín – extenzionálnej, ktorá prislúcha „teórii referencie“, a intenzionálnej, ktorá zodpovedá „teórii významu“, nasledovným spôsobom:

sémantické idey

teória referencie	teória významu
(extenzionálne)	(intenzionálne)
„označuje“	„je synonymné s“
„spĺňa“	„analytické“
„je pravdivé“	„znamená“
atď., atď.	

Quine tvrdí, že teória referencie je lepšia ako teória významu. Príťažlivým znakom teórie pravdivostných podmienok je to, že sľubuje explanáciu pojmu „význam“ pomocou menej problematického pojmu „pravda“.

Neskôr rozširuje Davidson uvedené úvahy o ďalšiu teóriu, *teóriu interpretácie* nejakého diskurzu v inom alebo v tom istom jazyku. Táto teória spočíva v podstate vo výpočte toho, čo to znamená, keď „*p*“ je veta, ktorej význam je opísaný pomocou „*S*“. Riešenie je založené na myšlienke, že testovať empiricky, či je veta „*Es regnet*“ je pravdivé vtedy a len vtedy, keď prší: *T*-vetou, t. j. či vyhovuje Tarského špecifikácii, podľa ktorej veta uvedená vpravo je prekladom vety menovanej vľavo, znamená testovať, či používateľ uvažovaného jazyka (v tomto prípade nemčiny), považuje za pravdivý výrok „*Es regnet*“ vtedy a len vtedy, keď prší. V tejto súvislosti sa vyžaduje platnosť tzv. *principu ústretovosti*, podľa ktorého sú používatelia iného jazyka vo všeobecnosti v súlade s nami ohľadne toho, o čom je reč. Holistický charakter Davidsonovho prístupu prejavujúci sa v jeho požiadavke, že „jednota interpretácie“

zahŕňa celý jazyk; pripomína Duhemovu tézu epistemického holizmu, zdôrazňovanú tiež Quinom, podľa ktorej nie sú domnienky verifikovateľné alebo falzifikovateľné samostatne, ale iba v súbore.

Uskutočniteľnosť Davidsonovho programu – vybudovanie teórie významu pre prirodzené jazyky, je závislá od toho, či možno Tarského metódu aplikovať aj na prirodzené jazyky. Tarského pesimizmus v tejto otázke mal dva základné pramene. Podmienka formálnej korektnosti vylučuje možnosť adekvátnej definície pravdy pre jazyky, ktoré nie sú sémanticky úplné ani formálne špecifikovateľné. Podľa Tarského prirodzené jazyky zlyhávajú pri oboch podmienkach, takže neexistuje nádej na adekvátnu definíciu pravdy pre ne.

Prirodzené jazyky obsahujú svoj vlastný metajazyk, teda pravda nemôže byť definovaná bez toho, aby vznikol paradox, aj keď Tarski naznačuje, že vzhľadom na formálnu neurčenosť prirodzeného jazyka na otázku o jeho sémantickom zvere nemožno dať odpoveď. Davidson nemá príliš uspokojivú odpoveď na tento problém, ale tvrdí, že sme oprávnení viesť o ňom debatu.

Pri otázke formálnej špecifikovateľnosti sa vynára celý súbor ťažkostí. Problém zadania presného zoznamu tých postupností znakov, ktoré treba považovať za vety prirodzeného jazyka, je zatiaľ faktom, že prirodzené jazyky nie sú statické, ale sa neustále rozširujú, ako aj výskytom takých fenoménov prirodzených jazykov, akými sú vágnosť, viacvýznamovosť a indexovosť. Tarski hovorí: „Ktokoľvek chce napriek všetkým ťažkostiam tvoriť sémantiku hovorového jazyka pomocou exaktných metód, bude nútený najprv prevziať nevďačnú úlohu reformácie takéhoto jazyka... Možno však pochybovať o tom, či jazyk každodenného života zostane, po takejto ‚racionalizácii‘, ešte prirodzený a či nenadobudne skôr črty formalizovaného jazyka.“

Davidson pripúšťa, že skôr, ako budeme môcť aplikovať Tarského metódu na prirodzený jazyk, bude nevyhnutná istá ich úprava. Táto úprava pritom nemusí zahŕňať ich transformáciu vo všetkých aspektoch. Davidson pravdepodobne predpokladal, že výsledky Chomského transformačnej gramatiky umožnia vyhnúť sa prvému problému. Za svoju hlavnú úlohu považuje previesť adekvátnu analýzu tých častí prirodzeného jazyka, ktoré vzdorovali pôvodnému Tarského prístupu, najšť „logickú formu“ štýlu (locutions) prirodzeného jazyka. Davidsonovo presvedčenie, že každá konštrukcia uskutočnená v prirodzenom jazyku má jedinú logickú formu, vyplýva z presvedčenia, že formálna reprezentácia, na ktorú sa Tarského metóda definície pravdy aplikuje, zobrazuje podstatnú štruktúru istým ideálnym spôsobom. Je tu nápadná podobnosť s Russellovým a Wittgensteinovým projektom, z obdobia logického atomizmu, vytvorenia takého ideálneho jazyka, ktorý by mohol zastupovať reálnu formu prirodzeného jazyka.

Redundantná teória pravdy vychádza z toho, že frázy „Je pravda, že“ alebo „Je tak, že“, chápané ako prefixy, možno považovať za pravdivostné vetné spojky, ktoré, ak ich pridáme k pravdivej vete, dávajú pravdivú vetu, a ak ich pridáme k nepravdivej vete, dávajú vetu nepravdivú. Prínajmenšom v prípade, že poznávaný obsah a pravdivostné podmienky sú dané, je takýto prídavok nadbytočný. Sú aj také požitia termínu „pravda“, s akým sa stretávame vo vete „Všetko, čo povedal, je pravda“, keď referenciu na pravdu nemožno tak ľahko eliminovať. F. Ramsey navrhuje, aby sme

pri obmedzeni sa na výroky, ktoré majú formu aRb , prepisali vetu „Všetko, čo hovorí, je pravda“, na „Pre všetky a , R , b , ak povie aRb , potom aRb “. Ramsey dodáva, že ak uvažujeme všetky typy výrokov, vec je komplikovanejšia, ale nie podstatne odlišná.

Podľa Davidsona sa Ramsey mylil, keď predpokladal, že pravdivostno-funkčnú analýzu použitia výrazu „pravdivý“ možno priamo aplikovať na také vety ako „Všetko, čo povedal, je pravdivé“, lebo v prvom prípade sa pravdivostná fráza považuje za spojku, kým v druhom prípade ju musíme považovať za predikát a tak ako u Tarského musí patriť do iného jazyka než vety, ktoré predikuje.

Napriek tomu mnohí filozofi považovali Tarského prácu za naplnenie Ramseyovho názoru. Quine napríklad píše: „Povedať, že výrok „Brutus zabil Cézara“ je pravdivý, je v konečnom dôsledku to isté ako povedať, že Brutus zabil Cézara, a odvoláva sa pritom na Tarského. Putnam zastáva názor, že podľa Rortyho a Quina nazvať nejakú vetu pravdivou nie je pripísaním vlastnosti byť pravdivý tejto vete, ale je iným spôsobom jej potvrdenia ([12], 62). Podľa Putnama ide o procedúru, ktorú „davidsonovskí filozofi jazyka“ nazývajú „rozúvodzokovaním“ (názor, od ktorého sa Davidson ([3], 283) dištancuje). Putnam sa k tejto téze nehlási a považuje ju za čisto formálnu a prázdnu.

Davidson pripúšťa, že v istom zmysle je Tarského teória pravdy rozúvodzokovaciou teóriou. Za predpokladanej prítomnosti uvažovanej definície pravdy (a teórie množín a formálnej syntaxy) je dokázateľná ekvivalencia vety „Veta „Sneh je biely“ je pravdivá“ s vetou: „Sneh je biely“. To znamená, že veta, v ktorej bol výraz „Sneh je biely“ iba spomenutý, je dokázateľne ekvivalentná s vetou „Sneh je biely“ samotnou. Originál „Sneh je biely“ bol teda vyzlečený zo svojich úvodzoviek. Odstránenie úvodzoviek omeďuje predikát pravdivosti, pretože vylučuje jeho aplikáciu na prípady, keď nemôžeme odstrániť úvodzovky, keďže tam žiadne nie sú. Tak je to napríklad v prípade vety „Čokoľvek povedal, bola to pravda“, ako aj v prípade vety „Správne odvodzovacie pravidlá zaručujú, že z pravdivých premis vyplývajú iba pravdivé závery.“ Podľa Davidsona Tarski ukázal, ako sa zbaviť predikátu pravdivosti, ktorý bol explicitne definovaný. Z toho je zrejme, že Tarského definícia pravdy nie je striktné rozúvodzokovacia, keďže nezávisí od odstránenia úvodzoviek jednotlivých viet pri eliminácii predikátu pravdivosti. Tým menej bude závisieť uskutočnenie eliminácie od použitia reálnych viet vyjadrujúcich pravdivosť. To je zrejme najmä v prípade, keď definícia pravdy pre istý jazyk je definovaná v inom jazyku. Nedá sa získať slovenský ekvivalent slovenskej vety „Veta „Schnee ist weiss“ je pravdivá (v nemčine)“ jednoduchým vynechaním úvodzoviek vo výraze „Schnee ist weiss“.

Zostáva skutočnosťou, že Tarského metódy nám umožňujú nahradit' predikáty pravdivosti definované v určitom kontexte, a toto nahradenie neponecháva v hre žiadny explicitný sémantický predikát. V tomto zmysle sú jeho pravdivostné predikáty v situácii výrokovkej spojky „Je pravda, že“, ktorú možno odstrániť jednoduchým vynechaním. Pozoruhodné, pravda, nie je to, že výraz „je pravdivé“ možno nahradit' niečím iným, ale to, že ho možno celkom vypustiť. To zrejme viedlo Putnama k záveru, že vzhľadom na takto teórie nie je pravdivosť vlastnosťou. (Tento pohľad však nemožno podľa Davidsona aplikovať na Tarského definíciu pravdy, Tarského

pravdivostné predikáty sú legitímnymi predikátmi s extenziami, aké nemá žiadny predikát v objektovom jazyku.) Putnam prichádza k záveru, že Tarského pravdivostné predikáty nemajú nič spoločné so sémantikou či bežným chápaním pravdivosti.

Je zrejme, že Tarski nedefinoval pojem pravdy, ktorý by bol aplikovaný na vety. Ukázal, ako definovať predikát pravdivosti pre každý dobre vybudovaný jazyk, ale jeho definícia nehovorí nič o tom, čo majú tieto predikáty spoločné. Inak povedané, definuje síce rôzne predikáty vo forme „s je pravdivé“, každý aplikovateľný na samostatný jazyk, ale nezavádza predikát vo forme „s je pravdivé v L“, kde L je premenná. Na tento problém poukázal Max Black a následne Dummett. Tarskému to bolo, samozrejme, jasné od počiatku – veď dokázal, že žiadny univerzálny predikát nemožno definovať v konzistentnom jazyku za ním uvažovaných predpokladov kladených na pojem pravdy. Za týchto predpokladov nebola žiadna šanca podať nejakú všeobecnú definíciu pravdy, dokonca ani pre vety. V Úvode do *Truth and other Enigmas* Dummett priznáva, že „podstatný spor“ v jeho predchádzajúcom článku *Truth* bol v predpoklade, že každá forma redundantnej teórie (a on zahŕňa Tarského definíciu pravdy do tejto kategórie) musí byť nekorektná, lebo žiadna takáto teória si nemôže privlastniť podstatu zavedenia predikátu pravdivosti. Podľa Dummetta to možno vidieť v situácii, keď uvažujeme Tarského pojem pravdy pre jazyk, ktorému nemôžeme rozumieť, „nemáme žiadnu ideu podstaty zavedenia predikátu ..., iba ak... už dopredu poznáme predpokladaný obsah definovaného predikátu. Ale ak obsah zavádzania predikátu pravdivosti nepoznáme vopred, potom o pojme pravdy vieme niečo, čo je vyjadrené predikátom, ktorý nie je zahrnutý do definície pravdy.“

Davidson ([3], 286), sa hlási k tomuto Dummettovmu stanovisku. Je to revízia jeho vlastného stanoviska, ktoré prezentoval v *Truth and Meaning*. V tejto práci Davidson ešte predpokladal, že Tarského definícia pravdy vyjadruje všetko, čo potrebujeme vedieť o pravde, a tiež to, že ju možno použiť na opis prirodzeného jazyka. Čoskoro si však uvedomil svoju chybu, ako aj to, že Tarski vedel, že nemôže podať všeobecnú definíciu pravdy, a že teda neexistuje formálna metóda obsiahnutia „podstaty“ zavedenia predikátov pravdivosti, nech už by táto podstata obsahovala spojenie medzi pravdou a zmyslom, alebo medzi pravdou a inými pojmami. Najväčší problém spočíva podľa Davidsona v tom, že Tarského definícia neposkytuje žiadny návod, ako aplikovať tento pojem na nové prípady, či už ide o nový jazyk, alebo o nové slovo pridané k jazyku. V skutočnosti ide o problém, ktorý nastolil Dummett a iným spôsobom aj Hartry Field v [8].

Značná časť kritiky a komentárov k Tarského prístupu sa vzťahuje na enumeratívny charakter jeho definície. Patri sem tvrdenie, že Tarského definícia nedokáže vysvetliť, prečo v prípade, že slovo „sneh“ bude znamenať „uhlie“, by mala byť veta „Sneh je biely“ pravdivá vtedy a len vtedy, keď sneh bude čierny. Všímajú si to ako Putnam, tak aj Soames. Zatiaľ čo pre prvého je to podnet na kritiku, pre druhého je to ilustrácia pochabosti, keď od teórie alebo definície pravdy očakávame priveľa. Iná námietka hovorí, že Tarského definície neustanovujú žiadne väzby medzi pravdou a významom, čo je vec, ktorú považujú mnohí filozofi za podstatnú. Navyiac, podľa Putnama to dokazuje, že na Tarského koncepcii pravdy je niečo podstatne chybné; pre Soamesa je to príklad navyše, poukazujúci na chvályhodný obmedzujúci (defla-

tionary) aspekt Tarského definícií. Príbuzné vysvetlenie hovorí, že Tarski nevzťahoval pravdu na používanie či používateľov jazyka (Field, Putnam, Soames, Dummett).

Napriek identifikovaným či domnelým obmedzeniam Tarského teórie pravdy istý počet filozofov trvá na tom, že táto teória zahŕňa v sebe všetky podstatné črty pojmu pravdy. Medzi týchto filozofov patria Rorty, Leeds, M. Williams, Soames a Quine. Navzájom sa líšia v názore na Tarského „deflacionizmus“. Napríklad Horwich zavádza v spojitosti s Tarskim termín „deflacionista“, ale tvrdí pritom, že Tarského schéma poskytuje podmienky pravdivosti, a teda aj významy jazykových výrazov. Tento názor je v podstate zhodný s Davidsonovým názorom prezentovaným v *Truth and Meaning*. Podľa väčšiny ostatných však deflačný prístup ukazuje, že nim definovaný pojem pravdy nemá nič spoločné s významom.

Základné zdôvodnenie zaradenia Tarského za deflacionistu sa prejavuje dvomi spôsobmi:

1. ako demonštrácia toho, že v Tarského definícií nie sú obsiahnuté podstatné aspekty pojmu pravdy, alebo
2. ako ukázanie, že pojem pravdy nie je taký hlboký a zaujímavý, ako si mnohí myslia.

Prvý postoj je prítomný v Putnamovej poznámke, že vlastnosti, ktoré vyberá Tarski, nie sú vlastnosťami nepochybne charakterizujúcimi pravdu. Soames, reprezentujúci druhý prístup, považuje deflačný charakter Tarského teórie za správny. Tarského pojem pravdy nemá však podľa neho nič do činenia so sémantickou interpretáciou ani s pochopením.

Davidson si rovnako ako Dummett a Putnam myslí, že treba zostať pri prvom z uvedených náhľadov. Títo autori nie sú ochotní pripustiť, že neexistuje žiadny jednoduchý pojem pravdy, ale iba istý počet rôznych pojmov, pre ktoré sa používa to isté slovo. Preto prišli k záveru, že existuje niečo, čo patrí k pojmu pravdy, niečo skutočne absolútne základné, čoho sa Tarského definície nedotýkajú.

Iný argument rozpracoval J. Etchemendy. Tvrdí, že Tarského cieľom bola formulácia predikátov s dvomi vlastnosťami. Po prvé, mali by sa špecifickým spôsobom vzťahovať na intuitívny pojem pravdy a po druhé, mali by byť chránené proti hrozbe výskytu paradoxov a protirečení. Prvá podmienka bola splnená návrhnutím pojmu, ktorý by sa mal dať ľahko aplikovať na všetky pravdivé a iba na pravdivé vety uvažovaného jazyka. Vzťah k intuitívnemu pojmu pravdy je jasne ukázaný T-konvenciou. Podľa nej je pravdivostný predikát „je pravdivé v L“ pre jazyk L charakterizovaný tak, aby z neho vyplývala pre každú vetu z jazyka L teórema, ktorá je vo forme „s je pravdivé v L vtedy a len vtedy, keď p“, kde s je nahradené deskripciou pre s a p je nahradené prekladom s do jazyka teórie. Nazvime tieto teoremy T-vetami. Predikát „s je pravdivé v L“, vyskytujúci sa v T-vetách, je jednomiestny predikát, kde index L nie je premenná, ale deskripcia čiastočného jazyka a neoddeliteľná súčasť uvažovaného predikátu. Vzťah k obvyklému pojmu pravdy je zrejmy zo skutočnosti, že T-vety zostávajú pravdivé, keď predikát pravdivosti Tarského typu nahradíme predikátom „s je pravdivé v L“. Je to dvojmiestny predikát – za L môžeme dosadzovať mená alebo deskripcie iných jazykov.

T-vety obsahujúce Tarského predikáty pravdivosti zdanlivo vyjadrujú podstatné fakty o objektovom jazyku, menovite to, že jeho vety sú pravdivé za podmienok špecifikovaných T-vetami, ale v skutočnosti nedávajú podľa Etchemendyho žiadnu informáciu o sémantických vlastnostiach jazyka ani o pravdivostných podmienkach ich viet. Príčinu vidí v tom, že T-vety sú logickými pravdami a nemôžu nám teda povedať nič viac ako samotná logika. Ak chceme stanoviť podstatné skutočnosti o jazyku, musíme dosadiť do T-viet predikát, ktorý vyjadruje niečo také ako intuitívny pojem pravdy. Požiadavky kladené na takýto predikát by boli pravdepodobne striktnejšie ako podmienky v Tarského definíciách a mohli by priniesť opravdivé informácie o sémantických vlastnostiach jazyka. Ale, ako hlása Etchemendy, tieto dve veci – definovanie pravdy v duchu Tarského a získanie formálneho, ale oprávneného sémantického vysvetlenia jazyka – sú nielen úplne rôzne záležitosti, ale sú aj vo vzájomnom protiklade. Tá prvá si vyžaduje predikát pravdivosti, ktorý možno bezozvyšku eliminovať z celého kontextu, zatiaľ čo tá druhá vyžaduje „pevný, metateoretický“ termín pre pravdu.

Putnam, Soames a Etchemendy sa zhodujú v tom, že T-vety iba zdanlivo postulujú empirické pravdy o jazyku, v skutočnosti sú „tautológiami“. Odlisujú sa však v ocenení toho, na čom sa zhodli. Putnam [12] si myslí, že Tarski definoval niečo, čo nie je vôbec pojmom pravdy. Soames a Etchemendy tvrdia, že Tarski urobil to, čo si zamienil urobiť. Soames pokladá za správne, že Tarski volil deflačný prístup k pravde, zatiaľ čo Etchemendy považuje empirickú sémantiku za legitímne podujatie, ktoré však Tarski nepodnikol.

Tarski by zrejme nesúhlasil s uvedenými hodnoteniami svojho výsledku. Svoj projekt označil ako „zavedenie vedeckej sémantiky“ a hovoril, že „sémantické pojmy vyjadrujú určité vzťahy medzi objektmi (a stavmi vecí), na ktoré sa referuje v uvažovanom jazyku, a výrazmi jazyka referujúcimi na tieto objekty“. Pravdivosť vety považoval za jej „korešpondenciu s realitou“. Tarski nazýva T-vety „čistočnými definíciami pravdy“. Definícia, z ktorej všetky takéto vety vyplývajú, bude mať zrejme tú istú extenziu ako intuitívny pojem pravdy, s ktorým sme začínali. To znamená pripustiť, že T-vety majú empirický obsah.

Podľa Davidsona ak majú Etchemendy, Soames a Putnam pravdu, tak Tarski svojou teóriou minul vlastný zámer. Pritom k „zmiereniu“ Tarského s Etchemendym netreba veľa. Etchemendy pripúšťa, že Tarski zaviedol matematický aparát potrebný na objasnenie sémantických vlastností istých jednoduchých jazykov a na to, aby sme od Tarského definície pravdy pokročili k vyjadreniu základných sémantických vlastností objektového jazyka, postačuje pridať tzv. *axiómu pravdivosti*, spočívajúcu v tvrdení, že Tarského predikát platí pre všetky pravdivé a iba pravdivé vety v *L*. Tu, samozrejme, slovo „pravdivý“ reprezentuje reálny, podstatný a nedefinovaný pojem, potrebný pre serióznu sémantiku.

Nielen Etchemendy, ale aj Putnam a Soames mienia, že Tarského definície pravdy nemôžu mať nič spoločné so sémantikou či interpretáciou skutočných jazykov, pretože v prípade uvažovaných definícií sú relevantné teórie, t. j. T-vety, logickými pravdami. V skutočnosti sú to logické pravdy iba za predpokladu, že Tarského definície sú čisto vymedzujúce (stipulative), to znamená, že vyjadrujú všetko, čo je známe o

predikátoch, ktoré Tarski definuje. Podľa Davidsona niet dôvodu akceptovať uvedení predpoklad. Ako príklad uvažuje nasledujúcu definíciu predikátu „*x* je planéta slnečnej sústavy“: „*x* je planéta slnečnej sústavy vtedy a len vtedy, keď *x* je jeden z nasledujúcich objektov: Merkúr, Venuša, Zem, Mars, Jupiter, Saturn, Urán, Neptún, Pluto.“ Z uvedeného vyplýva veta: „Neptún je planéta slnečnej sústavy.“ Táto veta je logickou pravdou iba vtedy, ak chápeme definíciu pravdy vymedzujúco. Na otázku, či ide o čisto vymedzujúcu definíciu, nemožno však dať odpoveď na základe štúdia formálneho systému: odpoveď je závislá od zámeru osoby podávajúcej definíciu.

Podľa D. Davidsona Tarski povedal veľa z toho, čo musíme vedieť o pojme pravdy, ale musí byť toho viac, pretože v Tarského formálnej práci sa nenaznačuje, čo majú jeho pravdivostné predikáty spoločné. Práve to má byť podľa Davidsona súčasťou obsahu uvažovaného pojmu. Nestačí považovať za takéto indikácie T-konvencie, keďže nič nehovoria o tom, ako vieme, že nejaká teória pravdy pre istý jazyk je korektná. Pojem pravdy má podstatne napojenia na pojmy presvedčenia a významu, ale tie neboží v Tarského práci odhalené. Tarski detailne opísal, akú štruktúru musí mať pojem pravdy, či už v jazyku, alebo v myslení. Teraz by sme mali ukázať, ako identifikovať prítomnosť takejto štruktúry v ľudskom správaní.

Tarski nikdy nepožadoval viac ako to, aby jeho pravdivostné predikáty určovali triedu pravdivých viet pre jednotlivé jazyky. Určite nezamýšľal definovať nejaký všeobecný predikát ani si nekládol za cieľ prekročiť hranice extenzionality. Aj keď Tarského teória pravdy nezahŕňa uspokojujúci počet všeobecných znakov koncepcie pravdy, možno podľa Davidsona v nej nájsť veľkú časť z nich. Konštrukcie tejto teórie ozrejmujú, že pre jazyk s expresívnou silou prirodzeného jazyka nemožno triedu všetkých pravdivých viet charakterizovať bez zavedenia takej relácie, akou je relácia splňania, ktorá spája jazykové výrazy s objektmi. Aj keď teda Tarského definícia nie je univerzálna, niet dôvodu nepoužiť jej štruktúru, bez zmeny jeho formálnych systémov. Aj keď pripustíme, že tieto systémy nereflektujú dôležité aspekty pojmov pravdy a referencie, nemôžeme výskyt predikátov pravdivosti a splňania v Tarského rekurzívnych charakteristikách referencie a pravdy považovať za primitívny. Takto možno považovať Tarského definície za axiomatizovanú teóriu pravdy. Táto axiomatizovaná teória pravdy je porovnateľná napr. s Kolmogorovou axiomatizáciou pravdepodobnosti, ktorá kladie jasné ohraničenia na pojem pravdepodobnosti, ale necháva pritom otvorené také otázky, ako je otázka, či je pravdepodobnosť charakterizovaná ako relatívna opakovanosť, ako stupeň viery alebo ako niečo iné.

LITERATÚRA

- [1] BLACK, M. (1948): The semantic definition of Truth. In: *Analysis* 8.
- [2] DAVIDSON, D. (1973): In defense of convention T. In: *Truth, Syntax and Modality*, North Holland PC.
- [3] DAVIDSON, D. (1990): The Structure and Content of Truth. In: *Journal of Philosophy* 87, 279-328.
- [4] DAVIDSON, D. (1967): Truth and Meaning. In: *Synthese* 17.
- [5] DUMMETT, M. (1978): *Truth and other Enigmas*. Duckworth, London.

- [6] ETCHEMENDY, J. (1987): Tarski on Truth and Logical Consequence. In: [16].
- [7] FIELD, H. (1972): Tarski's Theory of Truth. In: **Journal of Philosophy** 69, č. 13, 347-375.
- [8] FIELD, H. (1984): The Deflationary Conception of Truth. In: [16], 55-117.
- [9] HAACK, S. (1978): **Philosophy of Logics**, Cambridge UP.
- [10] MACKIE, J. L. (1973): **Truth, Probability and Paradox**, Oxford UP.
- [11] POPPER, K. R. (1972): **Objective Knowledge**, Oxford UP.
- [12] PUTNAM, H. (1985): A Comparison of Something with Something Else. In: **New Literary History** XVII, 61-79.
- [13] SOAMES, S. (1984): What is a Theory of Truth? In: **Journal of Philosophy** LXXXI, č. 8, 411-429.
- [14] TARSKI, A. (1935): Der Wahrheitsbegriff in den formalisierten Sprachen. In: **Studia Philosophica** I, 261-405.
- [15] TARSKI, A. (1995): Sémantická koncepcia pravdy a základy sémantiky. In: **Organon F** 2, n. 1, 18-54.
- [16] WRIGHT, C. – McDONALD, G. (eds.) (1987): **Facts, Science and Morality**, Blackwell, New York.